

Árnyéktánc

Gyermekkoromat egy nagy, sárga házban töltöttem el, amely szivárványos ablakaival, durva kőfaragásaival és az előtt álló, elmosódott márványkereszttel, álmatlan éjszakáimon még most is gyakran jelenik meg előttem. Falusi úriház volt, a hozzátartozó elvadult kerttel, hosszú kőkerítéssel és mohaszagú, reves filagóriával, amelyből egy ferde alakú nádasra lehetett látni. Ez a nádas mindig zizegett, szeles éjszakákon olyan hangosan loccsant, hogy fölébresztett álmomból, míg nappal csodálatos rejtelméből legtarkább madarak szálltak az égnek.

Két öreg kisasszony nevelt föl. Gyöngye gyermek voltam, családban gyakori volt az idegbetegség, és azért nagyon vigyáztak reám, sok zablevest és tejeskását kellett ennem, és csak keveset volt szabad olvasnom. A könyveket, amelyeket már kora gyermekségemben szívesen forgattam, elvették tőlem, és ehelyett rugókra erősített acélgyűrűket kellett huzigálnom, hogy megerősödjem. Gyűlöltem ezeket az acélgyűrűket, amelyeknek érintése hideg és utálatos volt, és gyűlöltem a zablevest, a tejeskását, a csukamájolajat, az ánizsszagú nappalit, ahol türelmesen kellett ülnöm, mialatt nagynénjeim tépést csináltak, és rokonaink különböző sorsáról, a szerencsétlen Leontinról, a kalandos természetű Barnabásról és a felfuvalkodott Ábrisról beszélgettek.

Két barátom volt életem első éveiben. Az egyik a dajkám volt, a vörös Johanna, egy csúf, szeplős leány, aki, ha a filagória elé ültünk, mindig arról beszélt, hogy mérget fog inni a kovácmester miatt, és aki esténként, lefekvés előtt, életem legszebb meséit mesélte el nekem. Furcsa, vad képzelőtehetsége volt, mindig borzalmas dolgokról beszélt, gonosz vándorlegényekről, púpos uzorásokról, fülbevalós vadorzókról, bosszúálló csempészekről és kóbor kísértetekről, amelyek éjfélkor a nádasból világgá mennek, de előbb egy percre bezörgetnek hozzánk. Délceg királyfiakról, hófehér hercegnőkről sohasem mesélt, annál többször kegyetlen rablólovagokról, akik kifosztják az utazó kereskedőket, meg piros ruhás bakókról és egy szökött katonáról, aki csöndesen tilinkózik az akasztófa alatt. Mialatt suttogva mondta el rettenetes meséit, a hideg kirázott; félttem, gyakran sírtam, és megkértem Johannát, hogy ne menjen el éjjel az ágyam mellől, de azért boldogan hunytam le a szememet, és álmaimban tovább szökttem a véres meséket a piros

ruhás bakókról, a félfülű rablókról és Trenk görbe kardú, hosszú üstökű pandúraitól, amint szilajon vágtatnak végig az avaron.

Egyik nagynéném egyszer kilesett bennünket, és végighallgatta az istentelen Markusz történetét. Markusz nagypénteken kártyázott, és mikor már elnyerte volna a pajtásai pénzét, óráját, becsületét, a fal egyszerre kettényílt, és az ördög ugrott ki belőle, leült Markusszal szemben, és ő kártyázott tovább vele. Lelkekbe játszottak, és az ördög elveszített ezer lelket. Tüzet fúj, az asztalra ütött, ám azért tovább veszített, és mikor egészen kiürült a zacskója, fölkapott egy ócska csizmára, és ellovagolt vele a pokolba, hogy friss pénzt, friss lelkeket hozzon.

A szemem csillogott, és kicserepedett ajakkal lestem a folytatást, ehelyett azonban nagynéném előrelépett a bokor mögül, és letéve pápaszemét, így szólt:

– Johanna, most már tudom, miért ilyen sápadt ez a gyerek. Nem szégyenled magadat? Többé nem fogsz neki mesélni, te vén bolond.

Másnap új dajkát kaptam, egy kövér tót leányt, aki mindig szuszogott, és csak egy mesét tudott, a vitéz Árgyilus királyfiról, de annak is elfelejtette a végét, és befejezés helyett egy zsoltárt énekelt el. Gyűlöltem ezt a leányt, éppen úgy, mint az acélgyűrűket, és ez a tót leány meg az acélgyűrűk az oka, ha ma is még jobban tudok gyűlölni, mint mások szeretni. Johannát tehát kítették a majorba, néha még láttam, de csak messziről, ha a városba vagy vasárnap a templomba ment, és felém lengette nagy, kék kendőjét. Pár hónap múlva csakugyan meghalt a kovácmester miatt, de nem mérget ivott, hanem gyalogszerrel ment be a nádasba, mindig mélyebbre, mindig mélyebbre, míg végre süllyedni kezdett, és csupán keserves bömbölése hallatszott ki még egy ideig. Csak a parasztok tudnak ilyen rettenetesen és ilyen ostobán meghalni.

Második barátom egy Asztal nevű, örökké sánta kiskutya volt. A számadó juhász ajándékozta nekem pünkösdkor, és a kutya, amely első nap megharapott, és gyűlölt, ahogy csak egy mindenkitől megrugdalt kuvasz tud, idővel a barátom lett. Ő nem tudott mesélni, így tehát én beszéltem neki a púpos molnárról, a gonosz vándorlegényről és az istentelen Markuszról, amint még nagypénteken is kártyázni ül le társaival. Asztal figyelemmel hallgatott rám, néha helyeslőleg nyalogatta a szája szélét, és ha a történet nagyon ijesztőre fordult, a levegőbe szimatolt, mintha kísértetet érezne, vagy hirtelen rémülten kapta farkát a lába közé, és elfutott. Én is vele futottam, a házba szaladtunk, és magunkra zártuk a tölgyfa ajtót.

Ez a barátom is a nádasba veszett. Egyszer egy sebzett szárcsát kergetett, a madár a zombékon át a nádba menekült, a kutya utána, és végül Asztal a hínárba került. Jól emlékszem, éppen olyan furcsa hangon bömbölt,

mint Johanna, mélyen, csodálkozva, aztán rettenetes csönd borult a nádra, és egy fekete madár szállt föl belőle az égnek. Akkor azt hittem, hogy ez a fekete madár az Asztal lelke, és mialatt kis szívem hangosan dobogott, levettem a madár előtt a sapkámat.

Így maradtam egyedül a világban. Ősz volt, először életemben éreztem, hogy az ősz valami nagy és szomorú dolog, amelyet azért teremtettek, hogy az emberek lelke elfáradjon és elboruljon. De miért kellett elborulnia? Nem értettem; csak nagyon szenvedtem, egy elhagyott gyerek minden szomorúságával, és a vándorfelhők, a magasra kavargó varjak, a távozó vadludak, a kopaszodó ákácok árnyéka a lelkemre nehezedett. Most már nem volt senkim sem, és csöndesen ültem a filagóriánál, mialatt a tót leány a két tenyerére támaszkodott, és egy távoli gályán termett zsoltárt énekelt, amely lassan, mint az ökörnyal, szálldogált a vékony levegőben.

Nagynénim már hetek óta meleg felsőruhában jártak, este az ablakokat pára lepte be, és a ház oldalán a vadszőlő mint egy piros zuhatag omlott alá. Öt órakerék volt, és a varrógép folyton berregett, mialatt másik nagynénem a pápaszemét törölgette, és elsorolta mindazokat, akik a családból ebben az évben meghaltak. Én egy kis zsámolyon kuporogtam a kályha mellett, és a tűzbe néztem; mikor észrevették, mit csinálok, elültettek, mert féltették a szememet az erős fénytől. Egy nagy karosszékbe tettek, de ha elaludtam, fölébresztettek, mert társaságban nem illik elaludni, ha pedig megszeppent arcomon látszott, hogy gondolataim messzire elkalandoznak, az egyik nagynénem hozzám jött, szelíden rám nézett, és furcsa, mély hangján azt mondta:

– Nem szabad.

Egy délután a kertész, aki a kövér tót leánynak udvarolt, megcsónakázta bennünket a nádasban. Estig jártunk a piszkos, megüvegesedett vízben, és mikor hazatértünk, úgy rémlett, mintha a rothadt, nedves szag, amely a sárga pálcák közt lappangott, az orromba, a fejembe, a lelkembe telepedett volna, és másnap nem tudtam fölkelni az ágyból. Kihítták az orvost a faluból; azt mondta, lázam van, megsimogatta a hajamat, és porokat rendelt. Mikor elment, gondosan betakartak, és meghagyták, hogy aludjak. Egyedül maradtam. A hold benézett az ablakon, és a szél csöndesen himbálta a vadszőlőt. Hirtelen furcsa árnyékok jelentek meg előttem, félig emberek, félig tárgyak voltak, apró szemmel, nagy kézzel és szakállal, mind téli bekecsbe és csizmába öltözve. Valami folyton zizegett, azt hittem, hogy a hó esik, de a kert nem fehéredett meg, és a csillagok egymás után bújtak ki az égbolttól.

Mindez a láz árnyéktánca volt, a gyermek legrettenetesebb ellenségéé, de én akkor nem félttem tőle, sőt jólesett a furcsa látomások között járnom,

és vidáman lengettem a sapkámat az árnyékok felé, akik mind nagyságos úrnak szólítottak, és megkérdezték, hogy szolgál az egészségem. Képzeltőrehetségem, amely soha oly élénk nem volt, mint hatéves koromban, összeölelkezett a különös látogatókkal, és egymás után ismerte meg a félfülű bakót, a piros hajú vadorzót és a szökött katonát, aki óvatosan szorongatta hóna alatt a tilinkóját. Csak egy új ember volt köztük; magyar gubában járt, a kalapja mellett árvalányhaj; munkáról hazatérő, jómódú parasztnak látszott; csíkos kis tarisznya és leszerelt kasza a hátán. Mialatt a többiek a padmalyig ugráltak, vagy összefogóztak, és körültáncolták a szobát, a magyar ember az ágyam mellé ült, és buzgón farigcsált valami különös gyerekjátékot, amely azonban sehogy sem akart elkészülni. Néha rám nézett kerek, okos bagolyszemével, és én visszamosolyogtam rá.

– Te, ugye, erős ember vagy? – kérdeztem tőle, mert mint minden gyerekeknek, a nagy erejű emberek tetszettek a legjobban.

– Igen, én erős vagyok... – felelte elvörösödve, és tovább farigcsált.

Egy hét múlva meggyógyultam, és nagyon elszomorodtam, mikor az orvos azt mondta, hogy immár fölkelhetek. Kivittek a tornácra, bepólyáztak párnák és takarók közé, nagynénjeim mellém telepedtek, és ott csinálták a tépést. Minden órában megmérték, nincs-e lázam, már négy óraker bevittek a szobába, és egy hosszú német mesét olvastak föl a manókról, akik éjjel elvégzik a röstek munkáját. De nekem nem tetszett a mese, csöndesen gubbasztottam a sarokban, azt éreztem, hogy egyedül, végtelenül egyedül vagyok, senkim sincs a világon, és lopva a szökött katonára meg a furcsa magyar emberre gondoltam. A falióra pedig rekedten ketyegett, a bútorok hébe-hóba roppantak egyet, és idősebb nagynéném csendesesen elszundikált.

Mikor már annyira talpra állottam, hogy megint kijárhattam, egy délután megkértem a kertészt, hogy csónakáztasson meg bennünket. Nem volt ellenére a dolog, mert büszke volt a pákásztudományára. Mélyen bevitt a nádásba, ahol iszabpól és hínárból egy furcsa, zöld sziget képződött, és ott hangosan kurjantott egyet. Egyszerre a nád ropogni, recsegni kezdett, száz és száz tarka madár repült az égnek, és egy fekete róka éppen mellettünk úszott el. Órákig eveztünk jobbra, balra, a kertész nagyokat kurjantott, a kövér tót leány kacagott, alig találtunk haza. Vacsoránál a fejem újra kóválygott a mocsár tompa szagától, melegem volt, a fülem zúgott, és éjjel egyszerre boldogan dobogott föl a szívem. Az ablak halkán megzörrent, egy gubás, csizmás emberke mászott be rajta, és fűgén csinált utat a következőknek. Pillanat alatt megtelt a szobám árnyékokkal, a szökött katona óvatosan billegette tilinkóját, és Markusz büszkén rakta ki a takarómra lelkeit, ahogy a gyerekek karácsony éjjelén az ajándékaikat szokták. Valaki hegedült, sokáig nem tudtam, ki lehet, végre észrevettem, hogy a sarokban

Asztal, a mocsárba fült kiskutya ül, és egy kis hegedűt szorít iszaptól piszkos hóna alá. A magyar ember pedig türelmesen bólintott mindehhez, és megvakarta a füle tövét, mert a munka sehogy sem akart előrehaladni.

Másnap megint eljött az orvos, homlokára tolta a pápaszemét, és megint írt, azután megsimogatta összezsapzott hajamat. Egy hétig újra boldog voltam: gyermekvilágom benépesedett a furcsa emberkéekkel és furcsa történeteikkel, amelyeket óvatosan, nehogy avatatlan megtudja, suttoztak a fülembe. Nem hallottam a varrógép örökös berregését, a fekete falóra rekedt ketyegését, sem azt, hogy kik haltak meg ez évben a családban, és hogy mennyi tépés kell még a bosnyák háborúra. Képzeldésem tuskön-bokron vágatott keresztül, most India csodás fáin voltam, most a brazíliai őserdőben birkóztam meg óriáskígyókkal, egy perc múlva szepesi kereskedőket állítottunk meg a keresztúton, majd pedig Nickleby Miklós fogott velem kezét, és szomorúan simította végig kopott kabátja bársonygallérját. A sárga ház messze elmaradt, és gyermeklelkem kábultan úszott a színek és képek áradatában. Azután a láz lassan csillapodni kezdett, látogatóim egymás után, nyári ködként foszlottak szét, és egy nap már csak a hold nézett be rám, míg a nádasból egy elkésett madár fájdalmas, ijesztő vijjogása hallatszott be. A magyar ember volt az utolsó, aki eltávozott mellőlem, udvariasan jó estét kívánt, mint közönségesen, és óvatosan tette be maga után az ablakot.

– Visszajössz? – kérdeztem félénken.

– Még nem tudom – felelte zavarodottan, majd köhintett, és még egyszer köszönt.

Amint megengedték, hogy kijárhassak a házból, újra megvesztegettem a kertészt, és megint kieveztünk a nádba. Elrémülök, ha visszagondolok gyermekkoromnak erre az időszakára. Az ősz hosszú volt ez évben, és én ötször voltam lázas, mindannyiszor erősen, és szervezetemet a betegség annyira megtámadta, hogy az ujjaim egészen megsárgultak, mint szenvedélyes dohányzóké. Mindig nehezebben és nehezebben lábadtam föl, de mindig újra visszavágytam csodálatos álmaim furcsa birodalmába, és amitől más kétségbeesetten menekül: a láztól, a betegségtől, az nekem a boldogság volt, a káprázat, a képzelődés, egy csodákkal, rejtelmekkel teli idegen világ meleg csókja. Ezek a látomások és árnyak voltak fiatalkori pajtásaim, vigasztalóim, arcom csillogott az örömtől, ha a magyar ember fölkapott a vállára, és körülfutott velem a szobán, ahogy más gyerekekkel az apja szokott. De nekem nem volt apám, a furcsa magyar ember tanított meg a térdén nyargalni, és ő igazította meg a paplanomat, ha lázas álmomban félrecsúszott. Ő tudta a legszebb meséket, és ami mesét leírok, azt mind tőle hallottam a hosszú őszi éjszakákon.

Mikor ötödször tört rám a láz, nénjeim annyira megijedtek, hogy a városból hívtak orvost. A tanár megfogta az ütőeremet, azután kinézett az ablakon, és megfejtette a rejtélyt. „A mocsár” szól, és mikor a tanár később a szájamba nyúlt, hogy leszorítsa a nyelvemet, megharaptam a kezét. Nem haragudott meg, csak összehúzta szürke szemöldökét, és rám nézett, mint ha megértett volna, azután köszönt, és eltávozott.

Két hét múlva elhagytuk a sárga házat, nagynénjeim bérbe adták birtokukat, és a városba költöztek, egy tiszta levegőjű, tiszta vízű felvidéki városba, amelyben folyton harangoztak, és amelyben a lépések erősen kongtak, mert a város sziklán épült. Itt nőttem föl, és a tanárnak igaza volt, többé nem volt lázam, mocsár távolban, közelben nem volt, és a hegyeket körös-körül fekete fenyvesek borították.

Mit tehettem volna? Szomorúan nyugodtam bele sorsomba, és éjjelenként sajnó szívvel gondoltam vissza régi barátaimra, akik soha többé nem látogattak meg, és akikről soha többé hírt nem hallottam. Eleintén rosszul esett, hogy megfeledkeztek rólam, később azonban – az idő minden sebet behegeszt – megvigasztalódtam, sőt, hogy nagyobb lettem, egymás után feledkeztem meg róluk. Csak egyikük emléke maradt meg tisztán, frissen a lelkemben, és ma is még úgy és olyannak látom alakját, mint hatéves koromban: a szakállas, tarisznyás magyar emberét, aki a vállán nyargaltatott körül a szobában, és aki éjjel a félrecsúszott paplanomat megigazította. Ő tudta a legfurcsább meséket, és ha énekelt, bagolyszemében piros láng gyúlt ki. De én nem féltem sem tőle, sem ettől a tekintettől, pedig most már tudom, hogy gyermekkorom leghűbb bajtársa senki más, mint maga a halál volt. A halál, akitől annyian félnek, de aki az elhagyottaknak és szomorúaknak legnagyobb költője, a halál, akinek a legszebb álmokat köszönhetjük, a magyar halál, aki idő előtt megment a meddő küzdelmektől, és aki barátságosan néz ránk a vadvirágos falusi temetők mosolygó papsajtbokrai mögül.